

TÜRKİYE'YE BARIŞ GELİR Mİ?

Prof. Dr. Alparslan ÖZERDEM

Coventry Üniversitesi öğretim üyesi

2009 yılında başlayan ancak son altı ayda özellikle ivme kazanan PKK ile barış görüşmeleri, Türkiye'yi şimdiye kadar hiç şahit olmadığımız bir şekilde barışa yaklaştırdı diyebiliriz. Öyle ki, çatışmanın dili bile değişmeye başladı ve artık PKK'nın bir terör örgütü olduğunu bazı milliyetçi kesimlerden başka hatırlatan yok denecek kadar azaldı. Bugün “Öcalan'ın hapis cezası affedilecek mi?” ya da “gelecekteki rolü ne olacak?”; bunlar konuşulmaya başlandı.

Sadece birkaç yıl öncesinde bile tabu olan, “terörle barış yapılmaz” ile başlayan retoriklerden, yaygın ama biraz hala kırılğan olan, “barışı ülkeye getirmek için nasıl demokratikleşiriz?” sorularına geldik. Geçilen yol az değil. Hele Türkiye gibi barıştan çok uzun yıllar boyunca uzak kalmış ve ‘barış’ kelimesinin insan hakları gibi kirli ve tehlikeli kelimeler listesine alındığı bir ülkede, çok kısa bir zaman zarfında böyle gelişmelerin yaşanması takdire şayan bir durumdur. Lenin'in dediği gibi “bazen yıllar geçer hiçbir şey olmaz ama bazen birkaç haftada o yıllarca olmayan şeyler olur”. O zaman, öncelikle ne oldu da Türkiye barışı konuşur hale geldi, ona bakalım. Daha sonra barış için şimdiye kadar yapılanların kısa bir envanterini çıkarıp asıl sorumuzu soralım: Türkiye'ye barış gelir mi?

Bugünkü barış konjektürünün oluşmasında belli başlı beş iç ve dış neden sayılabilir.

■ NEDEN 1

İç nedenlerden en önemlisi 1999 yılında Avrupa Birliği'ne üyelik adaylığının tanınmasıyla başlayan ve 2005 yılına kadar da üyelik sürecini başlatmak için gereken çok yönlü insan haklarına saygı, hukukun üstünlüğünün korunması ve sivil-asker ilişkilerinin tekrar düzenlenmesi gibi Türkiye'nin demokratikleşmesinde çok önemli rol oynayan bir dizi Anayasa ve kanun değişikliklerinin kabul edilmesidir. Her ne kadar Türkiye'nin demokrasi kriterleri hem içte hem de dışta hala eleştiri oklarına hedef olsa da, 1999'ların Türkiye'si ile bugünün Türkiye'si arasında demokratik yönetim açısından çok fark vardır. Bununla beraber, 2002 yılında AK Parti hükümetinin iş başına gelmesiyle başlayan ve dünyadaki ekonomik

çalkantılara rağmen, her yıl iyi bir ivmeyle gelişen ülke ekonomisi de bu demokratikleşme sürecinde bir artı değer ve destekleyici rol üstlenmiştir. Askerlerin, sivil yönetimin kontrolüne girmesiyle de AK Parti'nin önünde PKK ile barış yapmayı konuşması için önceki dönemlerde mümkün olmayacak bir fırsat doğmuştur.

■ NEDEN 2

İkinci neden, yönetişimde oluşan bu uygun ortamın neredeyse 30 yıllık kanlı bir çatışma ve 40 binden fazla kişinin ölümünden sonra nüfus içinde de artık çatışmanın bitirilmesi gibi bir görüş birliği olgunluğu ile birleşmesidir. Eğer bir ülkede şehit ve gazi yakınları dernekleri bile barışın barışçıl yollarla getirilmesinden bahsediyorsa, orada barış yapmak için iyi bir olgunluk oluşmuştur. Halkın genel tepkisi ve özellikle AK Parti'nin kendi seçmeni ve Kürt nüfus, çatışma çözümünü istemektedir.

■ NEDEN 3

Bununla beraber üçüncü neden olarak da, AK Parti'nin kendi oy potansiyelini artırmak için Türkiye'ye barış getirmesinin hem genelde hem de özellikle Kürt nüfus içinde ne kadar önemli olacağını gözardı etmemeliyiz. Zaten neredeyse durma noktasına gelmiş AB-Türkiye üyelik görüşmelerinin yerine AK Parti'nin 'demokratikleştirme' ya da Kopenhag kriterlerini Ankara kriterleri yapma hedefi, barış sürecinin ortaya çıkmasında önemli bir lokomotif görevi görmüştür.

■ NEDEN 4

Dördüncü neden daha çok dış etmenlere bağlıdır. Son iki yılda yaşanmakta olan 'Arap Baharı' ile Türkiye'nin bölgesindeki güç dengeleri alt üst olmuştur. Zaten Irak'ın işgali ve daha sonrasında ülkenin kuzeyinde ortaya çıkan Kürdistan Bölgesel Hükümeti ile başlayan süreç ve diktatörlük rejimlerinin bir bir yıkıldığı Ortadoğu ve Kuzey Afrika'daki büyük siyasi değişim, Türkiye'ye de önemli dersler getirmiştir. "Teröristlerle pazarlık yapılmaz ve barışın yolu teröristi yok edip Kürtlerin ülkelerini sevmesini sağlamak gerekir" şeklindeki resmi görüş tam bir sarsıntı yaşamıştır. Baskıcı rejimlerin sonunun ne olacağını Mısır, Tunus ve Libya halkları en iyi şekilde göstermişlerdir. Ayrıca, Türkiye'nin Suriye'de olup bitenlere duyarsız kalması zaten mümkün değildi ve Suriye Kürtleri'nin geleceği ve oluşabilecek yeni denge kartları için Türkiye'nin elini çabuk tutması gerekiyordu. Kuzey Irak Kürtleri ile ticaret, barış aracı olmuş; eski düşmanlar yeni dostlar haline gelmişti. O halde ülke içindeki Kürtlerle de kartların yeniden dağıtılması gerekiyordu.

■ NEDEN 5

Son olarak da, 2002 yılından bu yana Türk dış politikasında

yaşanan değişim, ister buna yeni "Osmanlıcılık", ister "yeni bölgesel hegemonyacılık" denilsin, o kadar ivme kazanarak değişmiştir ki, bugün Türkiye dünyanın birçok yerindeki küresel, bölgesel ya da yerel sorunlarla ilgilenmeye başlamıştır. Afrika'daki insani yardım ve barış inşası programlarının en önemli aktörlerinden biri, ayrıca, hem bölgesinde hem de uluslararası platformlarda aranan barış arabulucusu haline gelmiştir. Özellikle, İsrail'in Marmara vakasından dolayı özür dilemesiyle, Türkiye'nin bölgesindeki etkisi daha da artacaktır. Ancak, bir ülkenin dış politikada başkalarına barış dersi verebilmesi için öncelikle kendi içinde barışı sağlaması gerekir. Yoksa, çok fazla bir inandırıcılığı olmayacaktır. Bu yüzden, Türkiye'nin kendi Kürt sorununu barışçıl yollarla çözmesi elzemdir.

Elbette bunlardan başka birçok iç ve dış neden daha sıralanabilir; ancak şu aşamada barış için şimdiye kadar ne yapıldığına bakalım.

■ HASSAS KONU 1

En çok tartışılan konu PKK'nın silahsızdırılmasıdır. "Türkiye'den çekilirken silah bırakacak mı?", "silah bırakmak ne anlama gelecek?", "Kuzey Irak'taki PKK üyelerine ne olacak?" gibi akıllarda birçok soru işaretleri vardır. Verilen değişik takvimlere göre PKK'nın Türkiye'den çekilmesi Ağustos ayını bulacaktır. Ve uluslararası silahsızlandırma, terhis ve yeniden entegrasyon (STyE) tecrübelerine baktığımızda, aslında barışın geleceğini 'silahsızlandırma' konusuna endekslemenin ne kadar yanlış olacağını görürüz. Diğer ülkelerdeki tecrübelerde gördüğümüz gibi silahlı gruplar silah bıraktığında, toplanan silahlar genellikle zaten ya istenmeyen ya da bozuk silahlardır. Sayı olarak da toplanan silahlar buzdağının ucu kadardır ve güven ortamının çok kırılgan olduğu böyle ortamlarda bu silahlı örgütlerin ellerinde ne kadar silah varsa vermelerini beklemek de zaten hiç gerçekçi değildir. Bunun yanında çatışmadan etkilenmiş, belli bir savaş ve silah ekonomisi oluşmuş ve hele Güneydoğu Anadolu ya da Kuzey Irak coğrafyası gibi ulaşılması zor bölgelerde, yeniden silahlanma istenildiğinde en kolay şey olacaktır. O nedenle güvenlik için uzun dönemde kafaların silahsızlandırılması, yakın zamanda istenilmeyen silahları toplamaktan daha faydalı olacaktır. Yaklaşık 15 bin PKK üyesinin STyE sürecine girmeleri aynı zamanda köy korucularına ne olacağı sorusunu da akla getirmelidir. Sayıları 80 bini bulan köy korucularının STyE'den geçmesi, bölgede güvenliğin sağlanmasında aslında çok daha önemli bir rol oynayacaktır.

■ HASSAS KONU 2

İkinci hassas konu ise, Kürt olmayanların barış için desteğinin nasıl sağlanacağıdır. Bunun için 'Akil İnsanlar' adı altında ilginç bir barış yapma aracı geliştirilmiştir. Diğer barış süreçlerinden farklı olarak Türkiye'de oluşturulan komisyon, daha çok barış

duyarlılığını artırmak, barış ile ilgili hassasiyetleri dinlemek ve büyük ölçüde de halkın endişelerini toplumda saygın yeri olan sanatçı, gazeteci, yazar, eski siyasetçi ve akademisyenlerle gidermek için oluşturulmuştur. 63 kişilik ekip, dokuzar kişilik yedi gruba ayrılmış ve Türkiye'nin yedi farklı bölgesinde çalışmalarına başlamıştır. Bu makalenin yazıldığı günlerde sadece birkaç toplantı gerçekleştirilmiş olup ilk başlarda yapılan eleştirilere rağmen yapılan açıklamalar ve faaliyetlerden gördüğümüz kadarıyla Akil İnsanlar'ın aslında gayet etkin olabileceğini söyleyebiliriz. Hala bir karar vermek için erkendir ve Komisyon'un önünde iki aylık bir çalışma takvimi vardır.

■ HASSAS KONU 3

Üçüncü önemli barışınşası maddesi de bir Hakikat ve Toplumsal Uzlaşma Komisyon'un kurulup kurulmayacağıdır. Kürt tarafını temsilen BDP böyle bir komisyonun barışın kalıcı olması için gerekli olduğunu savunmaktadır. Hakikatin bilinmesi önemlidir ve toplumların savaştan barışa geçiş süreçlerinde kimi kimin öldürdüğünü ya da kayıp insanlara ne olduğunu bilmek haklarıdır. Hakikati bilmek ile adaleti sağlamak arasında önemli bir ilişki vardır. Hakikat ve Toplumsal Uzlaşma Komisyonları gerçeği ortaya çıkarmak için suçlardan af etmeyi sağlamaktadır ve toplumun böyle bir şeyi nasıl karşılayacağı ve uzun dönemde nasıl etkisi olacağını iyi tartmak gerekir. Hakikat, uzlaşma için ne kadar önemli ise adaletin yerine getirildiğini görmek de birçok insan için çok önemlidir. Toplumsal uzlaşmayı uzun dönemli ve özür dilemenin affetmeyle, adaletin de hakikatla birleştiği ve uyduğu bir süreç olarak düşünmeliyiz. Özellikle PKK üyelerinin Türkiye'de yeniden entegrasyonu düşünülecekse böyle bir Komisyon'un PKK üyeleri ya da köy korucuları gibi eski savaşçıların topluma kazandırılması sürecini nasıl etkileyeceği de iyi düşünülmelidir.

Bütün bu barış inşası çalışmalarının genel çerçevesini de, Türkiye'nin daha da demokratikleşmesi oluşturmalıdır. Yeni Anayasa yapma çalışmaları zaten bu nedenle Türkiye'ye kalıcı barışı getirmek için çok önemlidir. Ancak bu noktada, barış dediğimizde aklımıza gelen vizyonun da ne olduğunu bilmek gerekir. Çünkü barış bazen adaletsiz, ayrımcı ve onur kırıcı olabilir. Türkiye'ye gerçek anlamda barışın gelmesi için insani güvenliğin üç prensibi olan 'korkudan özgürlük', 'fakirlikten özgürlük' ve 'onuruyla yaşama özgürlüğü'

hedef seçilmelidir. Hem devletin, hem de toplumun ataerkil ve ayrımcı özelliklerinden arınmak için gayret gösterdiği; Türk, Müslüman, Sünni, erkek, özürlü olmayanların ve seksüel tercihleri farklı olanların eşit vatandaş olarak tanındığı, yaşadığı; bireysel ve toplumsal gelişimlerini özgürce sağlayabildikleri ve devletten destek gördükleri bir 'barış' ortamı düşünülmelidir. Devlet için kişilerin kim olduğu, kim olmaları gerektiğinden daha önemli olmalıdır. PKK ile olan kanlı çatışmanın bitmesi ülkede güvenliğin, refahın ve iyi yönetişimin tam anlamıyla sağlanması için çok önemli bir etmendir. Ancak pozitif barış için, silahların sustuğu negatif barıştan çok daha fazlasını isteyip, sağlamalıyız.

O pozitif barışın içinde sosyal adalet, sürdürülebilir kalkınma ve kaynakların ve zenginliklerin dengeli ve adaletli dağıtılması olacaktır. Kişilerin ve halkların yapısal ve kültürel şiddete maruz kalmayacağı bir Türkiye düşünülmelidir. Bunda anadilde eğitim, kadınların ev içi şiddete maruz kalmaması, töre cinayetlerinin yaşanmaması, çevrenin ekonomik çıkarlar için heba edilmemesi, insanların işsizlikten göç etmeye maruz kalmamaları, herkes için çocuğuna iyi bir eğitim verme ya da hastalanınca tedavi görebilmenin mümkün olduğu koşulların yaratılması, karakolda işkence görme korkusunun ortadan kalkması, isterse vicdani retçi olabilmesi, dini vecibelerini özgürce yerine getirebilmesi ama ateist ise de bunu ayrımcılığa maruz kalmadan söyleyebilmesi veya cinsel kimliğinden dolayı işinden, toplumdan dışlanmaması pozitif barış koşullarının sadece birkaçıdır.

Böyle bir pozitif barışın oluşması için de Türkiye'deki bütün insani güvenlik aktörlerinin -devlet, sivil toplum ve özel sektör- birlikte çalışması sağlanmalıdır. Böylece çatışma dönüşümü bütün paydaşlarının kapsayıcı bir şekilde sürece katılmasını sağlayarak gerçekleştirilebilir. Ne kadar dahil edici ya da demokratik olursa olsun, yukarıdan aşağı inmece bir değişim süreci bundan önce yaşanmış sorunları tekrar ortaya çıkartacak veya yeni kızgınlıkların ve şikayetlerin oluşmasına neden olacaktır. Bu yüzden, PKK ile gerçekleştirilecek bir çatışma çözümünü takiben Türkiye'yi korkudan ve fakirlikten yoksun ve herkesin onuruyla özgür bir şekilde yaşayacağı bir ülke haline getirmek için, toplumun her kesiminin kendi geleceklerini inşa etmede bir fiil rol alması gerekmektedir. O zaman işte, 'yurtta barış' var diyebilir ve kalıcı olacağını düşünebiliriz.